

Broedende Huiszwaluwen nauwlettend gevolgd

Johan Stuart

De Huiszwaluw broedt tegen gevels van huizen, boerderijen en andere gebouwen. Hij bouwt zijn nest bij voorkeur onder een witte overstekende daklijst. Het is een soort die dicht bij de mensen staat en meestal veel sympathie ondervindt. Dat de nesten van de Huiszwaluw redelijk makkelijk zijn te tellen is één van de redenen dat er al sinds 1993 in de hele regio geteld wordt (Stooker en Olivier, 1995). Het voorkomen van Huiszwaluwen zegt ook iets over de luchtkwaliteit. Dat de Huiszwaluw nu weer in Haarlem broedt, is in die zin hoopgevend.

Methode

Zuid-Kennemerland en een groot deel van de Haarlemmermeer zijn verdeeld in 13 deelgebieden die elk door een teller worden afgezocht op bewoonde Huiszwaluwnesten. Dit gebeurt een of twee keer in of rond de maand juli. Het is meestal een relaxte bezigheid, want je hoeft er niet vroeg je bed voor uit! Omdat nesten niet alleen aan de voorkant van de woning zitten, maar ook aan de zij- of achterkant is het verstandig even aan te bellen bij de bewoners. De tellers hebben zo hun vaste contacten. Veel bewoners zijn blij met de komst van de tellers, want dan kunnen ze hun belevenissen met de zwaluwen weer delen. Vaak zijn die positief, enkelen ergeren zich aan de poep op hun stoep of op de vensterbank, wat niet goed zou zijn voor het hout. De bestaande nestelplekken worden opgezocht, maar de tellers letten ook op nieuwe vestigingen. Deze zijn vaak in de buurt van oude nesten, maar soms ook niet. Daarbij helpt het dat leden van de Vogelwerkgroep losse waarnemingen doorgeven.

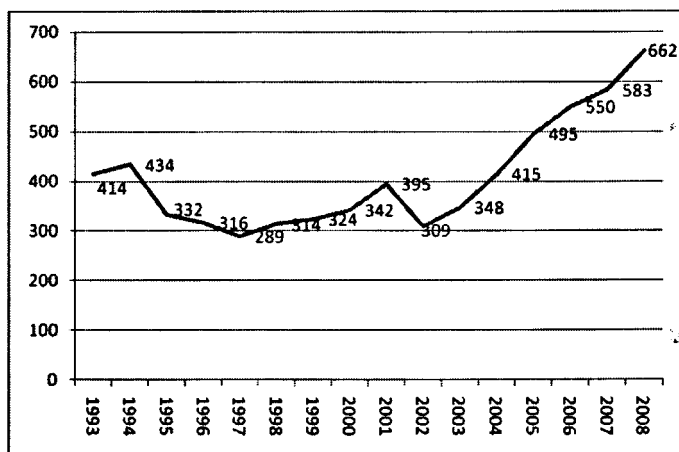
Bij een nieuwe vestiging, gebeurt het wel dat bewoners zeer verrast zijn als de teller ze kan wijzen op een 'huisgenoot' die zij zelf nog niet hadden opgemerkt. Per adres wordt het aantal bewoonde of nieuwe nesten genoteerd en het soort gebouw. Soms is het wel eens lastig te bepalen of een nest bewoond is (geweest). Nesten kunnen immers jarenlang aan een gevel blijven hangen. Uitsluitel geeft dan het vinden van verse poep onder het nest.

In 1991 heeft de Vogelwerkgroep in samenwerking met Vogelbescherming Nederland kunstnesten opgehangen in Spaarnwoude. Het ging om totaal 30 nesten (mededeling Evert van Huijssteeden). Later hebben ook

particulieren en organisaties kunstnesten geplaatst. Bijvoorbeeld 12 kunstnesten tegen het pompgebouw bij de Oranjekom. Bij de tellingen wordt geneoteerd of deze nesten bezet zijn. De telgegevens worden centraal aan SOVON doorgegeven.

Resultaten

In het werkgebied van de Vogelwerkgroep broedden in 2008 ruim 650 paar Huiszwaluwen. Dat aantal is de laatste 20 jaar niet zo hoog geweest. Grafiek 1 laat zien hoe het aantalverloop sinds 1993 is. Eerst ligt het aantal rond de 400, gevolgd door een terugval van rond de 100 nesten in 1995, met een dieptepunt van 289 nesten in 1997. Dan schommelen de aantallen enkele jaren tussen de 300 en 400, maar na 2002 stijgt het aantal broedparen elk jaar met 6 tot 18% tot een voorlopig maximum van 662 nesten in 2008.

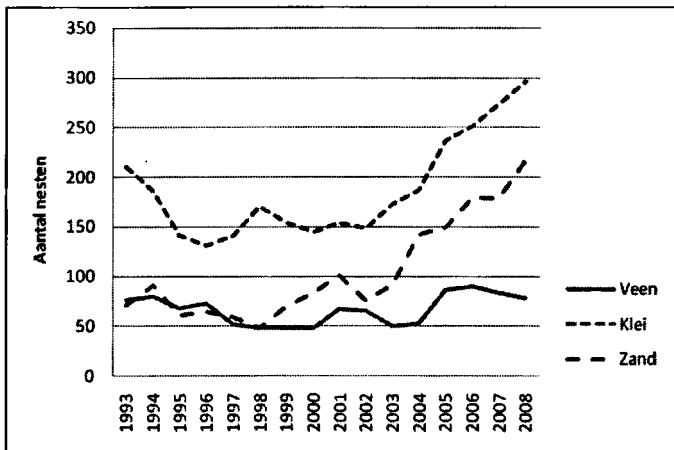

Grafiek 1. Aantal bewoonde nesten van Huiszwaluwen in Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer.

Deze groei komt door uitbreiding van de bestaande kolonies, maar ook door nieuwe vestigingen (zie tabel 1). Zo valt het op dat er sinds 2002 weer in Haarlem-Noord wordt gebroed en sinds 2003 ook in Haarlem West (Rampelaankwartier). De vogels in Haarlem-Noord zitten vooral langs de Vondelweg en dus dicht bij de Hekslootpolder, maar er zijn ook enkele nesten verder de wijk in.

De kolonie van het Ramplaankwartier kreeg in 2007 een uitbreiding met twee nesten op de Lorentzkade. Ook in Santpoort-Zuid, eveneens redelijk in de bebouwde kom (Van Dalenlaan), wordt nu gebroed. In de Haarlemmermeer is de kolonie in Zwaanshoek nieuw en snel uit-groeid tot 38 nesten.

Er wordt vaak geschreven dat het voorkomen van Huiszwaluwen afhankelijk is van het voldoende voorradig zijn van kleiig materiaal voor het bouwen van hun nesten. Daarom is in grafiek 2 de ontwikkeling van het aantal nesten uitgezet per grondsoort (Rijks Geologische Dienst, 1995). Gebieden op de grens van bijvoorbeeld zand en veen zijn buiten beschouwing gelaten. Daaruit blijkt dat vooral de kolonies in gebieden met klei (Haarlemmermeer) en de kolonies op zand het goed doen. De 'zandkolonies' liggen vooral in en rond Vogelenzang, Haarlem en Santpoort. Het aanwezig zijn van klei is dus niet de enige factor voor groei van de populatie. Ook in zandige gebieden is kennelijk bij plassen en langs slootranden kleiig materiaal te vinden. De kolonies in veengebieden dragen in beperkte mate bij aan de groei.

Grafiek 2. Ontwikkeling van het aantal nesten van de Huiszwaluw per grondsoort.

Tabel 2 geeft de verdeling van de nesten over de type gebouwen. Boerderijen en de schuren zijn nog steeds veruit de belangrijkste gebouwen waartegen Huiszwaluwen een nest bouwen. Maar woningen worden steeds belangrijker.

Dat maneges nu ook als broedgebouw wordt gebruikt, heeft vast met de uitbreiding van de paardensport te maken waarvoor soms boerderijen worden omgevormd tot manege.

Bespreking

De trend in ons werkgebied komt redelijk overeen met de landelijk gevonden ontwikkeling (www.sovon.nl) alleen is de toename sinds 2002 bij ons veel sterker. Wat hiervan de oorzaak is, is lastig te achterhalen.

Over de toename de afgelopen jaren kunnen we positief zijn, maar we moeten wel bedenken dat de landelijke populatie tussen 1966-69 en 1989-2000 met 62% achteruit is gegaan (SOVON, 2002). Ondanks de stijging de laatste jaren, zijn we waarschijnlijk nog niet op het oude niveau van de vorige eeuw.

Plaatselijke veranderingen zijn soms wel te verklaren. De start van de kolonie langs de Vondelweg in Haarlem-Noord werd waarschijnlijk bevorderd doordat de kolonie bij de boerderij Het Anker in Velsbroek een groot deel van de nesten verloor. Deze boerderij bevatte in 1996 maar liefst 46 nesten, nu nog maar 10. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de boerderij nu geheel is ingesloten door nieuwbouwhuizen en nog maar een deel door grasland.

In de Haarlemmermeer is bijzonder veel veranderd. Zo zijn er boerderijen waar Huiszwaluwen broedden gesloopt. Kennelijk zijn er in de buurt voldoende plaatsen waar ze ook hun nesten kunnen bouwen. Er is één boerderij langs de Rijnlanderweg bij Hoofddorp waar elk jaar erg veel nesten zitten met als (voorlopig) maximum 92 nesten in 2009. Dit terwijl in de jaren zeventig in heel West-Nederland geen kolonie boven de 50 nesten uitkwam (Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981). Teller Coen Looij schrijft: "Weer een topaantal op dit adres en er is nog ruimte voor meer. De eigenaar is er ook enthousiast over."

De vestiging in Haarlem en langs drukke wegen als Vondelweg en Randweg zou mogelijk gestimuleerd zijn door het schoner worden van de lucht in deze gebieden. Maar daarvoor is verder onderzoek nodig. In Londen werd een duidelijke relatie gevonden tussen verspreiding van Huiszwaluwen en de kwaliteit van de lucht. Vliegende insecten zijn afhankelijk van schone lucht en dat leverde wijken op met veel Huiszwaluwen (Sharrock, 1976).

Er is ook directe invloed van de bewoners. Zij halen soms voor of tijdens het broedseizoen nesten weg. Dit is natuurlijk verboden, maar gebeurt nog steeds. Ook het verven van de daklijst in een andere kleur dan wit heeft een nadelig gevolg. Gelukkig houden de meeste bewoners rekening met de nesten door bijvoorbeeld buiten het broedseizoen te schilderen.

De groeiende kolonie langs de Vondelweg bij de Heksloot houdt de bewoners, de Woningbouwvereniging en de Hekslootvereniging flink bezig. Want in het vroege voorjaar van 2009 moest Elan Wonen de nesten verwijderen om onderhoud te kunnen plegen. De Hekslootvereniging bood aan om daarna kunstnesten te plaatsen om ervoor te zorgen dat de zwaluwen weer terug zouden keren. Toen bleek dat een aantal bewoners dat liever niet had, vanwege de overlast die de poep geeft. Uiteindelijk zijn er, na enkele vergaderingen met de huurders, negen kunstnes-

ten geplaatst bij de bewoners die de overlast voor lief nemen, Elan Wonen betaalt de glazenwasser en gaat geld zoeken om volgend jaar luifels boven de voordeuren te plaatsen, zodat de bewoners schoon hun huis kunnen bereiken (mededeling Peter Davids). Een idee om in de Heksloot een Huiszwaluwtil te plaatsen is hierdoor niet nodig. Alle kunstnesten zijn overigens meteen bezet (juni 2009).

Tabel 1. Aantal bewoonde huiszwaluwnesten per plaats. Grijsze vakken betekenen geschat, blanco betekenen niet geteld.

Plaats	Grond	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08
Zd Spaarndam-merpolder	klei	54	37	20	23	19	12	13	12	13	20	16	17	17	19	17	32
Santpoort-Noord	zand	3	3	7	8	9	8	9	9	6	5	4	13	9	11	15	25
Santpoort-Zuid	veen														3	4	11
Velsersbroek	klei	31	31	25	46	32	44	36	33	33	33	42	27	20	12	10	10
Haarlem-Noord	zand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	9	18	26	24	41	51
Haarlem-Ramplaankw.	zand	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	18	27	41	24	35
Haarlem-Schalkwijk	veen	3	3	0	0	7	10	11	13	10	8	10	11	8	4	1	0
Vogelzang	zand	26	43	21	32	14	16	29	41	40	31	34	59	43	53	39	66
De Zilk	zand	15	16	16	16	15	13	19	16	23	21	26	10	18	26	27	7
Ruigenhoek	zand									18	7	3	3	0	1	7	3
Lisse	zand	4	4	0		18	10	11	15	11	6	7	14	18	17	20	24
Spaarwoude		57	57	47	42	28	30	31	42	49	16	22	22	20	29	47	71
Haarlemmerliede	veen	50	80	46	49	27	20	16	18	36	41	31	24	56	56	53	50
Halfweg		0	3	1	0	1	2	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Badhoevedorp-Zd		?	17	14	6	8	16	19	21	24	5	11	11	3	0		
Nieuwe Brug	veen	23	17	22	24	16	16	21	17	19	16	9	18	22	27	26	17
Vijfhuizen	klei	15	12	14	16	22	26	28	19	16	19	16	18	36	42	38	52
Cruquius	zand	23	26	16	9	3	1	2	3	3	4	3	7	8	5	5	6
Zwaanshoek	klei												1	4	23	36	38
Hoofddorp	klei	110	106	82	46	68	66	79	81	92	76	99	124	160	155	172	164
Totaal		414	434	332	316	289	314	324	342	395	309	348	415	495	550	663	662

Kunstnesten

De kunstnesten die her en der zijn geplaatst zijn nu goed bezet. In 2008 was de situatie als volgt. Bij boerderij Zorgvrij in Recreatiegebied Spaarwoude waren negen van de tien nesten bezet, tegen het pompgebouw bij de Oranjekom broedden twaalf paartjes Huiszwaluwen, alle in kunstnesten, aan de Kerkweg 1 en 1a te Spaarwoude waren zes van de acht nesten bezet, bij Hoeve Duin en Kruidberg waren twee kunstnesten

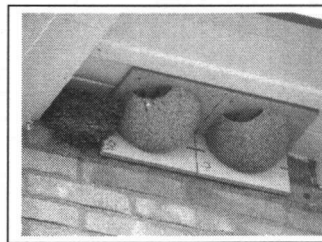
bezet. Niet alle kunstnesten zijn bezet; vooral als er in de directe omgeving geen kolonie is heeft het vrijwel geen zin om kunstnesten te plaatsen. Maar in kolonies maken de Huiszwaluwen graag gebruik van kunstnesten.

Huiszwaluwnesten. Foto Johan Stuart

Tabel 2. Procentuele verdeling van nesten over type bouwwerken

Soort gebouw	2009	2008
Boerderij	44%	39%
Vrijstaand huis	23%	27%
Huis bebouwde kom	9%	14%
Schuur	21%	9%
Gemaal	4%	8%
Manege	0%	2%
Aantal nesten	375	568

Vondelweg. Foto Johan Stuart

Toekomst

In juli en augustus wordt de hele regio weer geteld door de vaste tellers. Als iemand eens mee wil, dan is dit goed mogelijk. Meldt u dan bij mij. Ziet u Huiszwaluwnesten op nieuwe plekken of weet u niet zeker of de locatie al bekend is, twijfel dan niet en geef dit aan mij door. Zo zijn diverse nieuwe locaties ontdekt.

Tellers bedankt

Dit overzicht was niet mogelijk zonder trouwe tellers en melders van losse waarnemingen, die ik dan ook hartelijk bedank. Frank Alink, Tom van den Boomen, Teun Buijs, Peter Davids, Chris van Deursen, Antje Ehrenburg, Dick Heijs, Martin Hin, Evert van Huijssteeden, Annemiek Huneker, Eef Kieft, Piet Kok, Coen Looij, Pim de Nobel, René Olivier, Erwin Robbertz, Peter Schrijver, Yvonne Schutter, Nico Slotboom, Anja Stooker, Karel Swaving Dijkstra, Barbara Tanner, Pieter Thomas, Mies Wilmering en anderen. Evert van Huijssteeden, Anja Stooker en René Olivier hebben de tellingen in het verleden gecoördineerd.

Literatuur

- Cramp, S. (ed.), 1988. The birds of the Western Palearctic. Volume V. Oxford, University Press.
- Rijks Geologische Dienst, 1995. Vereenvoudigde geologische kaart van Haarlem en omgeving. Haarlem.
- Sharrock, J.T.R. (ed.) 1976. The Atlas of Breeding Birds in Britain and Ireland. Berkhamsted.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Naturalis, KNNV en EIS, Leiden.
- Stooker A. en R. Olivier, 1995. De Huiszwaluw (*Delichon urbica urbana*). Fitis 31 (1): 45-31.
- Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland, 1981. Randstad en Broedvogels, Tilburg.

Johan Stuart, Zeilpad 6, 1991 MT Velsbroek, j.stuart@planet.nl